

Kis lett-magyar komparatiztika. A nemzeti bibliográfiák (főleg a cikkanyag feltárásának) összehasonlítása

Murányi Péter

peterm@kit2.bdtf

Bevezetés

Először a Lett Orvosi Akadémia Könyvtárában tartottam kezemben egy kötetet a kurrens lett nemzeti bibliográfiából, a *Latvijas Preses Hronika*-ból. Belelapozva úgy éreztem, hogy érdemes lenne alaposabban is megismerkedni vele. Szerencsére sikerült megszervezni, hogy ellátogassak a Lett Nemzeti Könyvtár keretében működő Bibliográfiai Intézetbe (jelenleg a nemzeti könyvtár hét különböző helyszínen, régi épületekben működik, de impozáns terveik vannak egy új nemzeti könyvtár építésére), s ott találkoztam *Anita Goldberg*ával, az intézet vezetőjével, a nemzeti könyvtár egyik igazgatóhelyettesével, s amellet, hogy kaptam tőle két kötetet nemzeti bibliográfiájukból (2000. 9., 2000. 10.), alkalom nyílt egy kis beszélgetésre, valamint arra, hogy belepillantást nyerjek abba is, hogyan készül nemzeti bibliográfiai adatbázisuk. További infor-

mációkat már itthonról kértem tőle, ennek kapcsán kaptam meg azokat az előadásokat, amelyeknek a szövege az előbbieken olvasható. Eredetileg csak a kurrens nemzeti bibliográfia készítésével kapcsolatban érdeklődtem nála, de ahogy megismertem a retrospektív feldolgozásra vonatkozó elképzeléseiket, rájöttem, hogy azok is éppen olyan érdekesek lehetnek a magyar olvasók számára.

Itt azonban arról kell írnom, mit találtam érdekesnek a nyomtatott nemzeti bibliográfiában. Először csodálkoztam azon, hogy miért 2000 októberi a legfrissebb szám, amit 2001 február elején megkaptam. Mit jelent az a hónap, amit az adott kötetben találhatok? (Kötetet írok, nem füzetet, hiszen minden hónap anyaga mintegy 400 oldal, A/5-ös méretben). A mi nemzeti bibliográfiánkkal ellentétben itt egy kötetben, de egymástól természetesen elválasztva találhatjuk meg a különböző dokumentumtípusokat, műfajokat. Összesen 6 sorozatot találha-

tunk (*Grámātu hronika* – könyvek, *Nošu hronikā* – nyomtatott zeneművek, *Attelīzdēvumu hronika* – grafikai művek, *Žurnalu un avīzu rakstu hronika* – időszaki kiadványok cikkei, *Recenziju hronika* – kritikák, *Letika* – patriotika irodalom), ezek közül négy szerepel minden számban (a nyomtatott zeneművek és a grafikai művek nem), s a terjedelem több mint felét az időszaki kiadványok cikkei teszik ki. Ezek esetében lehet legkönnyebben megállapítani, hogy mikori anyag az, amit feldolgoznak. S a 10. számban havi folyóiratok 10. számából vett cikkeket, napilapok esetében október legvégéről származókat is találtam. Vajon milyen képet kapok, ha összehasonlítom az itt található anyagot azal, hogyan dolgozzák fel az időszaki kiadványok anyagát a magyar nemzeti bibliográfia keretében?

A feldolgozott tételek száma a lett cikkbibliográfiában, a lett könyvkiadás és sajtó mérete

Havonta mintegy 3000 cikk adatai kerülnek be a nyomtatott nemzeti bibliográfiába. A 9. számban 2936 (28414-31349), a 10-ikben 3094 (31351-34444.) szerepel. A tételek számánnyiban lehet megtevesztő, hogy a számozás az évben nem egyről indul, hanem 5001-ről, az ezt megelőző számokat fenntartják a három előbb sorra kerülő sorozatnak, előre megbecsülik tehát az év során várható dokumentumok számát, s kis rátartással kihagyják azok számát. Elmondták, hogy az analitikák adatbázisába kerülő tételek mintegy egyharmadát válogatják be a nyomtatott bibliográfiába, havi csaknem 10 000 tételből kb. 3 000-et, évi 110 000-ből 36 000-et. Ezeket a számításokat alátámasztja az az adat, hogy 1996 elejétől 2000 októberéig, tehát kevesebb mint öt év alatt 529 100 cikk adatai kerültek be az adatbázisba.

Igen nagy számról van szó tehát, hiszen Lettország Magyarországnál sokkal kisebb, területe mintegy

kétharmada, lakossága pedig negyede hazánkénak. Nem lehet természetesen egyenes arányosságot várni a lakosság és a kiadott könyvek és időszaki kiadványok között.

Évről évre fokozatosan nő a kiadott könyvek száma, ha 1991-től, az ország újra önállóvá válásától nézzük 1991: 1387, 1992: 1509, 1993: 1614, 1994: 1677, 1995: 1968, 1996: 1965, 1997: 2320, 1998: 2596, 1999: 2652, 2000-ben pedig az októberi kötet után 2684-nél tartottak, tehát várhatóan 3000-es számot is túllépi. (Ezzel az utóbbi évekből már a szovjet idők csúcseit is túlhaladják, ahonnan az évtizedfordulók adatai közül 1980 emelkedett ki 2546-tal. Nem tudni, hogy azok közül mennyi volt az orosz nyelvű, 1999-ben 2191 kiadvány jelent meg lett nyelven, ezt követte az orosz (205), az angol (123) és a német (49). Az orosz nyelv helyzete sajátos, mert a szovjet időszak tendenciáinak köszönhetően a lakosság több mint 30%-a orosz, akik jelentős számban hozzájuthatnak Oroszországban publikált anyagokhoz is. Mindez érvényes az időszaki kiadványokra is. A forrásul használt statisztika (Latvijas Presse 1999, a Bibliográfiai Intézet kiadványa) szerint 262 periodikus kiadvány (folyóirat, magazin, bulletin) és 235 hírlap jelent meg, az első kategóriában 68, a másodikban 23 új cím jelent meg 1999-ben, míg 29, illetve 20 szűnt meg.

Az MNB IKR-ben feldolgozott időszaki kiadványok megoszlása

A lett nemzeti bibliográfiában szereplő cikkbibliográfiát az MNB IKR 2000 szeptemberi és októberi számával hasonlítottam össze. Először a feldolgozott időszaki kiadványokat vizsgáltam meg.

2000-ben mind a szeptemberi, mind az októberi számban szereplő időszaki kiadványok:

A szeptemberi számban 97, az októberiben 100 cím szerepelt A feldolgozott kiadványok jegyzékében, de ezek közül csak 21 volt azonos.

1. táblázat:

Az MNB IKR 2000. szeptemberi és októberi számában is feldolgozott időszaki kiadványok

	Szeptember	Október
Napilapok		
Magyar Hírlap	152-177.	178-204.
Magyar Nemzet	152-177.	178-204.
Népszabadság	152-177.	178-204.
Népszava	152-177.	178-204.
Hetilapok		
Élet és Irodalom	22-26.	27-30.
Figyelő	23-26.	27-29.
Heti Világgazdaság	22-25.	26-30.
Havi folyóiratok		
Alföld	3.	4., 5.
Beszélő	1., 2., 3.	4
Filmvilág	1.	2., 3., 4., 5.
Havi Magyar Fórum	2.	3., 4.
História	1999. 9-10., 1.	2.
Holmi	2., 3.	4.
Kritika	3., 4.	5.
Szakoktatás	3.	4., 5.
Új Művészet	1., 2.	3.
Valóság	1., 2.	3.
Ritkábban megjelenő folyóiratok		
Miskolci pedagógus	1999	2000
Műhely/ Győr	1.	2., 3.
Pannon Tükör	1.	2.
Polisz	51.	52.

Látható, hogy a két szám bázisa nagy mértékben eltér egymástól, hiszen 76 illetve 79 időszaki kiadvány csak az egyik vagy a másik számban szerepel. Különösen feltűnő az, hogy a mindkét számban szereplő havi folyóiratok között egy sem volt olyan, amelynek ne dolgozták volna fel egynél több szá-

mát az ugyancsak havonta megjelenő bibliográfiában. A havi folyóiratok viszonylag elég pontosan jelennek meg, a rajtuk szereplő hónap az esetek többségében megegyezik a megjelenés dátumával, ezért ezek adataiból is következtetni lehet a feltárás gyorsaságára.

További havi folyóiratokat találhatunk az MNB IKR egyik vagy a másik számában.

2000. szeptember: Hitel 1., 2., 3., Lyukasóra 3., Mozgó Világ 3. Muzsika 3., Új Forrás 3., 4. Vigília 3., 4. Világosság 1., 2.

2000. október: Életünk. 2., 3., 4., 5., Forrás márc., ápr., máj., Iskolakultúra 1., 2. 3., 4., Jelenkor 3., 4. Kapu 1999. 11-12. 2000. 1. Kortárs 3., Magyar Napló 1999. 12., 2000. 1., Nagyvilág 2000 1-2., Tiszatáj 2000. 2., 3., 4., 5.

Mit jelent az IKR-en található dátum?

A szeptemberi számban augusztus 31., az októberi- ben július 31. szerepel az anyaggyűjtés lezárásaként. Ha a feldolgozott anyag eddigi listájával ezt összevetjük, azt láthatjuk, hogy a napilapok esetében az anyaggyűjtés lezártnak hónapja egybeesik azzal a hónappal, amit az adott lapból feltártak. (Megjelenési dátumot sajnos a leírásokban sem adnak, de azért ez kiszámítható.) A hetilapok esetében ehhez képest már egy hónapos csúszás figyelhető meg, a júniusi illetve júliusi számokat találhatjuk a listán, minden esetben összesen egy hónap anyagát. A havi folyóiratok esetében a legszerencsésebb esetben (az októberi jelölésű, július 31-én lezárt számban májusi számmal találkozhatunk) még egy hónappal nagyobb az időkülönbség, az esetek többségében azonban meghaladja ezt.

S az eddig felsorolt időszaki kiadványok az összes feltárt közül a legfrissebbek közé tartoznak.

A következő táblázat alapján látható, hogy vannak időszaki kiadványok, amelyekből különböző évek anyagát feldolgozták (pl. 1998, 1999), máskor az adott lapszámon szerepel több év (pl. 1998/1999).

2. táblázat

Az MNB IKR 2000. szeptemberi számaiban feldolgozott időszak kiadványok időbeli megoszlása

2000. szeptember (97 feldolgozott időszak kiadvány)					
1997	3	1997/1998	1	1997, 1998	1
1998	3	1998/1999	1		
1999	33	1999/2000	1	1999, 2000	3
2000	51				
2000. október (100 feldolgozott időszak kiadvány)					
1997	1	1997, 1998, 1999	1		
1998	1	1998/1999	2	1998, 1999	2
1999	29	1999/2000.	1	1999, 2000	8
2000	52				

Látható, hogy mindkét hónap anyagában alig haladja meg az 50 %-ot azon időszak kiadványok aránya, amelyeknek csak a tárgyéből származó számaiból kerültek be tételek.

Mindebből kiszámítható a címlapon feltüntetett hónap és a feldolgozott anyag megjelenési ideje közötti különbség. A tényleges lemaradás azonban ennél sokkal nagyobb, mert a szeptemberi számot december 5-én, az októberit pedig december 19-én adták nyomdába, ennek megfelelően megjelenésük a következő hónap elejére illetve végére tehető. (A 2000 októberi szám, amely a napilapokból a 2000 júliusi, a hetilapokból a 2000 júniusi, havi folyóiratokból legjobb esetben a 2000 májusi anyagot tartalmazza, 2001. január 29-én érkezett meg Szombathelyre, a főiskolai könyvtárba, így a legminimálisabban számítható késés 6-7 illetve 8 hónap, de az esetek jelentős részében az egy évet is meghaladja. (Feltehető, hogy a frissebb kiadványokból kerül ki több tétel, így a tételek arányait tekintve kedvezőbb lehet a helyzet, mint amit a címek aránya mutat.)

A lett cikkbibliográfiában feldolgozott időszaki kiadványok időbeli megoszlása, összehasonlítása az MNB IKR-rel

A lett cikkbibliográfia forrásjegyzéke két csoportban sorolja fel a feltárt időszak kiadványokat, Folyóiratok és bulletinok (*Žurnáli un biletēni*) és Hírlapok (*Avizes*)

2000. szeptemberében 73 és 84, októberében 72 és 83 cím került a két csoportba.

A szeptemberi számban szereplő két dátum (a szerkesztés befejezése és a nyomtatás engedélyezése) 2000. 11. 13. és 2000. 11. 16. a szeptemberi, 2000. 12. 08. és 2000. 12. 12. az októberi kötet esetében. (Nem egészen másfél hónap a tárgyidőszak lezárása után.) Mivel 2001. február 2-án kaptam meg az októberi számot, ez minden további nélkül összehasonlítható az MNB IKR nem sokkal ezelőtt megjelent októberi számával, s ez hasonlóan érvényes lehet a két szeptemberire is.

A hírlapok esetében a forrásjegyzékben megjelenési időt nem tüntetnek fel, mivel természetesenek tekintik, hogy a bibliográfia címlapján szereplő hónap anyagáról van szó. Mivel a leírásokban megadják a hónapot és a napot is, könnyen megállapíthatjuk, hogy valóban ez a helyzet.

Mit tapasztalhatunk a folyóiratok esetében?

A 2000 szeptemberi bibliográfiában találhatunk egy olyan folyóiratot, amelynek az 1999. 3/4. és a 2000. 1. számát dolgozták fel. A továbbiak esetében az év feltüntetése nem szükséges, mert minden esetben 2000-es lapszámokról van szó.

3. táblázat

Adott folyóiratok hányadik számát dolgozták fel a lett cikkbibliográfia 2000. szeptemberi és októberi számában

2000 szeptember
1. 4; 1-3. 1; 2. 5; 2-3. 1; 3. 6; 4. 3; 5. 2; 6. 4; 6-7. 2; 7-8. 1; 7-9. 1; 7., 9. 1; 8. 5; 8-9. 3; 9. 22; 15. 1; 16. 1; 22. 1; 35-39. 1; 36-39. 1; 36-40. 1; 163. 1.

április-május., június-július 1, szeptember-október 1.
2000 október
1. 3; 1-2. 1; 1., 5. 1; 2. 2 +1 (szept.); 3. 2+1 (nov.); 4. 3; 4-5. 1; 5. 2; 6. 2; 7. 1; 7-8. 1; 7-12. 1; 8. 3; 8-10. 1; 9. 6 +1 szept.; 9-10. 5; 10. 25; 12-13. 1; 15. 1; 16. 1; 40-43. 3; 41-43. 1; 81-82, 85-86. 1; 629. 1.

Mivel magukat a lapokat, s így periodicitásukat sem ismerhetjük, egyértelműen a tárgy hónapban megjelent havi folyóiratokat (9. és 10.), azt azt megelőző számot viselőket és az összevont számokat ismerhetjük fel a listán, továbbá a hetilapokat, amelyek számozása egyértelműen az adott tárgyhónapra utal. A továbbiak között minden bizonnyal szerepelnek ritkábban megjelent folyóiratok, amelyeknek a számozása ezért sokkal alacsonyabb, továbbá feltételezhetően Lettországból is előfordul csúszás a folyóiratok megjelenésében, így a rendelkezésre álló adatok alapján is elfogadhatjuk annak az elvnek az érvényesülését, hogy az adott tárgyhónapban beérkezett időszaki kiadványokat tárják fel. Ha a megjelenési idővel vetjük össze a feltárást, akkor azt állapíthatjuk meg, hogy az MNB IKR-ben leggyorsabban feldolgozott napilapok esetében is legalább kétszer annyi idő telik el a megjelenés és a bibliográfiába való bekerülés között, a ritkábban megjelent időszaki kiadványok esetében az időkülönbség még nagyobb. Egyszerűbben fogalmazva: míg a lett cikkbibliográfiában januárban már az októberben megjelent időszaki kiadványok cikkeit olvashatjuk, addig ekkor az MNB IKR-ben a júliusi cikkeket a napilapokból, a júniusiakat a hetilapokból, a legjobb esetben a májusiakat a havi folyóiratokból, de az esetek jelentős részében ennél jóval korábbiakat.

Feltűnő lehet, hogy a négy magyar napilappal szemben 84, illetve 83 hírlap szerepel, ezek többsége napilap, a néhány magyar értelemben vett központi napilap mellett sok olyan vidéki lap, amelyek cikkeinek adatait, ahogy azt Anita Goldberga írá-

sából megtudhattuk, 7 regionális könyvtár szolgáltatja a bibliográfiai intézet számára.

(Magyarországon vidéki, megyei napilapok cikkeivel legkönnyebben a Tallózó című hetilapban találkozhatunk, ezeket leginkább a helyismereti sajtórepertóriumokban tárják fel, de az, ami a Tallózóba bekerül, gyakran nem helyi jelenséggel foglalkozik.)

A másik feltűnő dolog az, hogy havi vagy ritkábban megjelent időszaki kiadvány esetében a lett sajtóbibliográfiában a lehető legritkábban találkozhatunk olyannal, hogy több számot egyszerre tartak fel, míg az MNB IKR-ben, ahogy azt már a havi folyóiratok esetében láthattuk, elég megszokott jelenség, esetenként több év anyagának visszamenőleges feltárására egyszerre kerül sor, ilyen például a 2000. októberi számban a Légkör 1997. 1., 2., 3., 4., 1998. 1., 2., 3., 4. és 1999. 1., 2., 3. száma, de vannak további példák is, bár nem ennyire feltűnőek. Mindez azt jelenti, hogy a feltárás folyamatossága szempontjából is különbségeket figyelhetünk meg a két bibliográfia között.

A lett cikkbibliográfiában és az MNB IKR-ben feltárt anyag szakterületi megoszlásának összehasonlítása

Mindkét bibliográfia az ETO által kialakított szakcsoportokba sorolja be anyagát. Az esetek jelentős részében ezek a szakcsoportok egybeesnek, így van lehetőség összehasonlításra. A különbségek sokszor abból adódnak, hogy mindkét bibliográfia saját országát emeli ki, az anyagnak és az igényeknek megfelelően (Magyarország belpolitikája, története, Lettország belpolitikája, története stb.). A teljes gyűjtésből most csak a 0-s főosztály anyagát közöljük. A lett cikkbibliográfia esetében zárójelben a lásd még utalások számát közöljük. (Esetenként, amikor az adott szakcsoporthoz nem tartozik tétel,

lásd utalót is használnak.) Ezzel a több helyre is besorolható tételek gondját oldják meg. Ebből a szempontból nem kínálkozik összehasonlítási lehetőség az MNB IKR-rel, mert abban utalásokat nem alkalmaznak.

4. táblázat

Az MNB IKR és a lett cikkbibliográfia 2000. októberi számában szereplő tételek szakterületi megoszlása

	MNB IKR	Letti cikkbibliográfia
0	44 (10381-10424.)	176 (31351-31526.)
1.	11 (10425-10435.)	39 (31527-31565.)
2.	32 (10436-10467.)	42 (31566-31607.)
3.	469 (10468-10936.)	880 (31608-32487.)
5.	69 (10937-11005.)	70 (32488-32557.)
6.	*	761 (32558-33318.)
7.	190 (11006-11195.)	602 (33319-33920.)
8.	198 (11196-11383.)	383 (33921-34303.)
9.	168 (11384-11551.)	141 (34304-34444.)

* Nem szerepel az MNB IKR-ben, az alkalmazott tudományok bibliográfiájában keresendő: Magyar Orvosi Bibliográfia, Műszaki Cikkek a Magyar Időszaki Kiadványokban, Magyar Mezőgazdasági Bibliográfia.

5. táblázat

Az MNB IKR és a lett cikkbibliográfia 0-s főosztályban szereplő anyagának megoszlása

	MNB IKR	Letti cikkbibliográfia
001	-	8 (11)
002	2	5 (5)
003	5	-
004	-	76 (44)
006	-	6 (7)
007	-	3 (6)
008	3	16 (21)
02	-	29 (3)
050+070	12	-

	MNB IKR	Letti cikkbibliográfia
06	1	12 (38)
069	21	3 (14)
070	-	15 (10)
087.5	-	3 (-)

Feltűnő különbségekre figyelhetünk fel. Az egyik különbség, amit láthattunk, hogy az MNB IKR-ben nem szerepel a 6. főosztály anyaga, míg a lett cikkbibliográfiában minden szakterületet megtalálhatunk. Mellette a műfajok tekintetében is tapasztalhatunk különbségeket. A 7 főosztályon belül 791.4 csoporton belül a cikkek mellett külön kiemelt csoportban (Filmas) megtalálhatjuk a filmkritikákat is (14 tétel és 3 utaló, szeptemberben 42 tétel és 8 utaló), a a 792-n belül pedig szintén kiemelve (Izrades) a színházi előadások kritikáit (októberben 57 tétel 3 utalóval, míg szeptemberben 30 tétel 1 utalóval. Ezen műfajok feltárása nálunk távolról sem megoldott, a FSZEK irodalmi adatbázisában találkozhatunk példákkal, távolról sem a teljességre törekvően. Még érdekesebb, hogy a 8. főosztályon belül az időszaki kiadványokban megjelent szépirodalmi műveket is megtalálhatjuk, nyelvenként (esetenként az országot is megadva pl. kanadai, amerikai), azon belül műfajonként: Vers; Dráma, Dramaturgia, Színpadi művek; Próza; Esszé; Szatirikus próza. Humor. Epigramma. Paródia; Történeti irodalom. Memoár. Napló. Életrajz. Önéletrajz. A legtöbb tételt természetesen a lett irodalom alkotásai adják (2000 októberében a 211 alkotás közül 143 tartozott ide). Külön csoportot képeznek a gyermek- és ifjúsági irodalom alkotásai, szintén műfajok szerint csoportosítva, összesen 79 alkotással. (Az Országos Idegennyelvű Könyvtár Műfordítás adatbázisában a külföldi alkotások szerepelnek, de hol találhatjuk meg mostanában a magyarokat?)

Találkozhatunk egyes csoportokhoz tartozó tematikus csoportokkal is, ilyen például a Sport (796/799) csoport mellett a 27. nyári olimpiai játékokhoz kapcsolódó tételek, szeptemberben 54, ok-

tóberben 53 tétellel. Állandó csoportként a 34-en belül minden számban szerepel a törvények és más hivatalos dokumentumokra vonatkozó anyag, alkalmiak például azok, amelyek a lett államelnök norvégiai útjával, a rigai filmfesztivállal, a hannoveri EXPO 2000-rel kapcsolatos cikkeket gyűjtik össze.

Ahogy már szó esett róla, könyvkritikák külön egységben szerepelnek a bibliográfiában (Recenziu hronika), ugyanabban a szakrendben, mint a cikkanyag a cikkbibliográfiában. Feltűnően kicsi az az anyag, amely ide kerül, szeptemberben 9, októberben 17 tétel. Ugyancsak ugyanazokat a szakcsoportokat alkalmazza a patriotika irodalmat feltáró Letika (szeptemberben 453, októberben 408 tétel).

A lett nemzeti bibliográfia és az MNB IKR és Könyvek Bibliográfiája mutatóinak összehasonlítása

Mivel a könyvek feltárására is ebben a szakrendben kerül sor, lehetőség van arra, hogy a kötet végén egy közös áttekintő mutatót adjanak, ahonnan egyből meg tudjuk állapítani, hogy az általunk keresett szakterületi csoportba a 4 bibliográfia közül melyikbe jutott tétel, s az melyik oldalon kezdődik. Nálunk egy ilyen megalkotása nehézségekbe ütközne, mert az MNB Könyvek Bibliográfiájában sajátos, 49 szakcsoportból álló szakrendet alakítottak ki, az ETO-ban jártasak az ETO jelzetek és MNB szakcsoportok konkordancia táblázatából tájékozódhatnak, mások a Betűrendes szakmutatóból. Igazán eredményesek azonban azok lehetnek, akik az egészet végigolvassák, mert így lehetnek biztosak abban, hogy az itt sem alkalmazott utalók hiánya ellenére (A Középiskolai zenei lexikon (7903.) csak a 01 Lexikonok. Enciklopédiák. Referenzskönyvek. Címtárak. Almanachok csoportban található meg, ahogy a Who's who: ki kicsoda a világtörténelemben? (8277.) is, ahogy a szociológusok természetesen csak a 10 Matematika csoportban ta-

lálhatják meg Fokasz, Nikosz: Bevezetés a kaotikus dinamikus rendszerek matematikájába – szociológusoknak című munkáját. (Meg persze a Névmutatóból, Címmutatóból, esetleg az ISBN, ISSN mutatóból, attól függően, hogy mit tudnak.)

Ezzel ellentétben az MNB IKR-ben keresők rendkívül alapos tárgymutatót is használhatnak, sőt a személyeket emellett még a Név- és címmutatóban és az Életrajzi mutatóban (a bevezető szerint Életrajzi adatok mutatója) is kereshetnek. A lett cikkbibliográfiához (s a kötetben található többi bibliográfiához nem tartozik tárgymutató), a tárgy szerinti tájékozódást nyomtatott formában a szakrend és az utalók biztosítják. A kialakított tételszámozásnak köszönhetően az összes bibliográfiában található személynév egy mutatóban kereshető (azt nem mondhatjuk, hogy egy betűrendben, mert itt is, mint az egyes szakcsoportokban, az orosz nyelvű, cirill betűs anyag átírás nélkül külön betűrendbe kerül. (Ők járnak jobban, ha azt nézzük, hogy a többi, eredetileg is latin betűkkel írt neveket hogyan írják át, alakíttják át a lett ábécének és nyelvtani rendszernek megfelelően.) A könyvek, nyomtatott zene és grafikai művek címmutatója, a Letika anyag külön címmutatója, az ISBN mutató és a Letika anyag nyelvi mutatója tesz még lehetővé visszakeresést az eddig említettek mellett.

A lett és a magyar nemzeti bibliográfiában feltárt könyvek

A könyvek feltárását nemcsak a különböző szakrend miatt nem könnyű összehasonlítani. Az MNB IKR-rel ellentétben az MNB Könyvek Bibliográfiáján szereplő dátum nagyjából valóban megfelel a megjelenési időnek. Így például a 2000. november 15-i számot 2000. október 20-án adták nyomdába, s már a rajta szereplő dátumnál valamivel hamarabb megérkezett a szombathelyi főiskolai könyvtárba. Az anyaggyűjtés lezárásának dátumát nem

tüntették fel, de ennek szükségképpen korábbinak kellett lennie, mint az októberben beérkezett anyagot feldolgozó lett bibliográfia esetében. Mindezek figyelembevételével értékelhető csak reálisan az itt következő kis összehasonlítás a fent említett szám és a Grāmata hroniku októberi anyaga között.

Ahogy már a korábbiakból megállapítható volt, a magyar könyvtermés jelentősen meghaladja a lettet, így a magyar bibliográfiában fél hónap tételszáma is nagyobb, mint a lettben egy hónapé (374 illetve 370, a tételszámokból ítélve ez az aránykülönbség máskor még nagyobb lehet.)

A lett bibliográfia 370 tételéből 1 származik 1995-ből, 1 1997-ből, 14 1999-ből, míg a többi, vagyis 354 2000-es. Az MNB KB 2000. november 15-i számában, 1 1997-es, 25 1998-as és 232 1999-es tétel található, a többi, vagyis 116 tétel, valamivel kevesebb mint az 1/3 rész származik 2000-ből. Hogy ez a különbség a nem megfelelő mintaválasztásból származik, vagy a magyar anyag lassabb feltárásából, az további vizsgálat tárgyát képezheti.

A magyar cikkanyag feltárása további bibliográfiákban és adatbázisokban

A hazai cikkanyag feltárása helyzetének megállapításához sokkal komolyabb vizsgálódásokra van szükség, mint a lett anyag esetében. Hiába próbálkoztunk azzal, hogy csak a két nemzeti bibliográfiát hasonlítsuk össze, a magyar anyag esetében minduntalan további bibliográfiákat kellett szóba hozni. S valóban, csak ez ad összehasonlítási lehetőséget a feldolgozott cikkanyag mennyiségével kapcsolatban. Mihez tudjuk viszonyítani a lett cikkbibliográfiában évente feltárt kb. 36 000 cikket és az adatbázisba évente bekerülő mintegy 110 000 tételt. (Az Anita Goldbergától kapott információk szerint 20-an foglalkoznak a Bibliográfiai Intézetben a cikkanyag analitikus feltárásával, közülük né-

gyen szerkesztők a többi könyvtártól kapott tételek miatt, egynek pedig az egységes besorolási adatok biztosítása a feladata.)

Az MNB IKR 1999-ben 14 797, 1998-ban 13 420 cikk került be, a novemberi füzet 12744-es tételszáma alapján 2000-re (a 2000-es füzetekbe bekerülve) a kettő közötti érték várható. Tudomásom szerint ugyanaz az anyag kerül be az adatbázisba, az MNB CD-ROM-ra, de valójában sokkal jobban használható anyag, nemcsak a keresési lehetőségek miatt, hanem azért is, mert ott az egyes tételekhez kapcsolódva is láthatjuk a tárgyszavakat, így sokkal jobban meg tudjuk ítélni egy-egy cikk tartalmát. (Nem feladatom most a sajtórepertórium adatbázis dicsérete, pedig nagyon megérdemelné, ami és amikor benne van, az nagyon jól kereshető.)

Az MNB IKR mellett mindenképp meg kell vizsgálni azokat a bibliográfiákat, amelyek a kimaradt 6 főosztály anyagát dolgozzák fel az OSZK-val történt megállapodás alapján (*Magyar Mezőgazdasági Bibliográfia, Magyar Orvosi Bibliográfia, Műszaki cikkek a magyar időszaki kiadványokban*).

A nyomtatott MNB IKR-ből hiányolt tárgyszavakat mind megkaphatjuk a Műszaki cikkek a magyar időszaki kiadványokban című bibliográfiában, legfeljebb nem az előzőben használt tárgyszóláncozat, itt egészen más a tárgyszavazási gyakorlat. Továbbá keresni ezek alapján csak a Cikk adatbázisban tudunk, a nyomtatott kiadványban nem, itt már nemcsak utalók nincsenek, de többek között tételszámok, mutatók sem, de erről már máskor írtunk. Így csak az éves oldalszám (valamivel 1000 fölött) és az egy oldalra átlagosan jutó tételek száma alapján tudjuk 14 000 körülire tenni az egy évben feldolgozott cikkek számát. (Részletekbe nem menve, meg kell említeni az MNB IKR-hez viszonyítva a feldolgozás gyorsaságát, a 2000. októberi, 2001. január 18-án érkezett számban a Computer Panorámából valóban az októberi szám tartalmával találkozhatunk, de a Chipből is ott van a 9. és 10., a PC Formatból, a Természet Világából a szeptemberi szám.)

A *Magyar Orvosi Bibliográfia* 1999-ben 8736 tételt tartalmazott, 2000-ben már az 5. számban (ha írának hónapot, ez lenne a szeptember-októberi, érkezett 2001. január 24-én) 8522-ig jutott, így várhatóan a 10000-et is meghaladhatja a feldolgozott tételek száma. A feldolgozott időszaki kiadványok jegyzéke megkönnyíti az áttekintést, a *Természet Világából* itt is megvan a 9. szám (meg a három megelőző), a *Nővér Praxis* esetében négy 1998-as szám mellett a teljes 1999-es évfolyam (6 szám), de az 59 folyóirat közül az esetek többségében a 2000-es évfolyam számaint láthatjuk. A bibliográfia sajátossága a tárgyszavak betűrendjébe rendezett anyag mellett (előtt) a tárgymutató, amelyben ugyanebben a betűrendben tudjuk áttekinteni 10 oldalon ugyanazokat a tárgyszavakat, egyetlen zökkenő sincs az oldalszámokban. A bibliográfia végén még névmutatót is találunk, amelyben intézménynevek és tárgyként szereplő személyek is szerepelnek, így bizonyos mértékig ez is tárgymutató. Az anyag adatbázis-változatában biztosan még további keresési szempontok is vannak, mi azonban nem rendelkezünk az ehhez szükséges passworddel.

A *Magyar Mezőgazdasági Bibliográfiából* a fiskolai könyvtárban csak az 1998-as évfolyamhoz (meg korábbiakhoz) sikerült hozzájutni. A feldolgozott tételek száma feltűnő szabályosságot mutat, 1995-ben 6000 (minden negyedévben 1500), 1996-ban ugyanennyi, 1997-ben már 7000, 1998-ban pedig már 8000.

Az 1998. 4. számban (érkezett 1999. IV. 1-jén) feldolgozott időszaki kiadványok jegyzéke szerint 1995-ös volt 1, 1996-os is 1, 1997-es 20, 1997-es és 1998-as 2, míg a döntő többség, 50 cím kizárólag 1998-as. A *Természet Világából* az 5-7. szám került be, de a *Figyelőből* a 43., az *Élet és Tudományból* a 42. számig is eljutottak.

Ha a négy bibliográfia tételszámaint összeadjuk (14 000, 14 000, 10 000, 8 000, de mindegyik már valamivel több is lehet), minimálisan 46 000 tételig jutunk el.

De hogyan lehet ebből (*Vajda Erik* könyvének címét szó szerint idézve) „*Időszaki kiadványok válogatott cikkeinek online adatbázisa kooperációs partnerek együttműködésével*”? Vajon milyen messze állunk ettől a céltől most 1994-hez viszonyítva, amikor a tanulmány íródott? Ha csak ezt a négy bibliográfiát szeretnénk közös adatbázisban feldolgozni, milyen nehézségeket okozna az, hogy annyira különböző az egyes adatbázisok tárgyszavazási gyakorlata.

S nem csak 4 bibliográfáról van szó 1994-ben 34 általános és szakterületi bibliográfiát sorolt fel *Vajda Erik*, de ezek döntő többsége társadalomtudományi volt. Bár már 9 készült adatbázisból, 6-nak volt közülük géppel készült mutatója, de csak egy olyan volt, amely géppel olvasható volt, a *PRESSDOK*, akkor persze még floppy-n. Azóta viszont már számos további adatbázisunk is van CD-ROM-on vagy az interneten. A *MANCI*-ba a *MAKSZAB* adatai szerint mintegy évi 1500 magyar tétel kerülhet be, a *Magyar Pedagógiai Irodalom* adatai alapján az *OPKM PAD* adatbázisába évi 4000-nél több, ennyivel számolhatunk újabban a *FSZEK* irodalmi adatbázisában, valamivel többel is talán a szociológiaiában, az Országos Idegennyelvi Könyvtár nemzetiségi és műfordítás adatbázisával kapcsolatban nem tudok számokat, mert sehogy sem sikerült telepíteni a CD-ROM-ot. Ki tud teljes, hiteles listát adni arról, hogy mi létezik még a *Vajda Erik* által összegyűjtött, felsorolt bibliográfiák közül, melyikből lett még adatbázis, melyik szűnt meg. De ha nagyon igyekszünk, osztunk-szorunk, összeadjuk, hozzáadjuk a *PRESSDOK*-ban évente feldolgozott tételek számát, valahogy talán továbbiak előkeresése nélkül is meg tudjuk haladni a lettek által évente feldolgozott 110 000 tételt. Ez a célunk? Ez a győzelem? Vajon mit szólna, mit szól *Vajda Erik* ahhoz, hogy Lettországból valóban létezik „*Időszaki kiadványok válogatott cikkeinek online adatbázisa kooperációs partnerek együttműködésével*”?

* *VAJDA Erik*: *Időszaki kiadványok válogatott cikkeinek on-line adatbázisa, kooperációs partnerek együttműködésével.* (Megvalósíthatósági tanulmány.) [Közr. az] Országos Széchényi Könyvtár Könyvtártudományi és Módszertani Központ. Bp. OSZK-KMK, 1994. 57. p. (A Könyvtári Figyelő könyvsorozata, ISSN 1217-6753 : 2)